1600ԵԱՆ ԴԵՂԱԳԻՐ ՄԸ
ԳՏՆՈՒԱԾ ՎԵՆԵՏԿՈՅ ՄԷՋ

Վենեփիկ քաղաքին Rialto կոչուած կեդրոնական թաղին և Հոն գտնուող Համբաւաւոր կամուրջին քով, հինաւուրց դեղարան մը կայ՝ TESTA D'ORO (Ոսկեգլուխ) անուն, որ երկար դարերէ ի վեր կանգուն է ու գործօն։ Թէև անոր սկզբնաւորութեան Ճիշտ Թուականը չի գիտցուիր, սակայն անհատած է որ ան գոյութիւն ունէր 1600ի սկիզբներէն, ինչպէս կը վկայեն ձեռնհասները։

Տարիներ առաջ դեղագիտական հրատարակութեան մը առթիւ՝ յիշեալ դեղարանի դիւանէն գտնուած հին դեղձափի կամ յուշարէն բառով թղթակիի (ֆղւաչհ) մը հայերէն ազդը մեր ձեռքը բերին՝ Թարգմանութիւնը խնդրելով։

Սոյնիւ գրուած կիսախորհրդանշեալ զարգին ներքեւ՝ որ դեղարանին անունը կը կրէ «*Alla Testa d'Oro al Ponte di Rialto – Venetia* = Ոսկեգլուխ – Րիալթոյի կամուրջին վրայ – Վենետիկ» կար երկսիւն գրութիւն մը, որ բացատրութիւն կամ պարզաբանութիւնն է հրաշագործ դեղի մը որ Աղիքոմաքի դեղրատի կը կոչուի։ Թէև իսկական նմանութիւնը չէ որ տոնիս կը ներկայացնենք, սակայն իրականին շատ մօտ է, Թէ իր ձեւով և Թէ լեզուական – ուղղագրական տեսակէտով՝ որուն մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն ըրինք։

Պատուիրը հետաքրքրական է ընդհանուր տեսակէտով՝ իբրեւ միջնադարեան դեղ, որուն զարմանալի յատկութիւններ կ'ընծայուին։

Իսկ մեզի համար ան կը ներկայանայ իբրեւ պատուո մը վենետիկ մէջ կատարուած հայկական ապագրութիւններէն, որոնց մէջ եթէ սա հնագոյնը չէ, սակայն 1650էն ալ ուշ չէ, նկատելով մանաւանդ լեզուն, որ նմոյշ մ'է մեր գրական անկեալ դարու առմկօրէնին, ինչ ինչ կէտերով նման իր տեսակի միջնադարեան Ախտարդներու, Ախրապատիններու, ինչպէս կարելի է համեմատել Հ. Ղեւոնդ Յովհաննեսի «Հետազօտութիւն Նախնեաց Ռամկօրենի վրայ» գործին մէջ հրատարակուած պատուիրներուն հետ։ Որքան որ չանացինք տուգել բնագրին խորհ և մեթին բառերը տոնիս ծանօթութեան ձեւով դնելով անոնց նշանակութիւնը կամ հաւանական ուղիղ ձեւը, սակայն քանի մը հատիներ միտց անցայտ։

Հետաքրքրուելով վերոյիշեալ հնագարեան դեղարանի դիւանին խորհերուն մէջ գտնուք հրաշագործ դեղձափին ազդը յուշարիւն լեզուով եւս, բայց քիչ մ'աւելի համառօտ և մատամբ ալ տարբեր. լեզուն շատ խանթարուած արդի յուշարէն մը, Թէեւ հայերէնէն աւելի հասկնալի։

Եւ որովհետեւ անիկա կրնար դիւրացնել հայերէնի հասկացողութիւնը, անոր համար հայերէնէն յետոյ ծանօթութեան հետ կը դնենք անոր թարգմանութիւնն ալ, մատամբ հետաքրքրական նաեւ իր նոր իմաստներով՝ նկատմամբ հրաշագործ դեղի զարմանալի յատկութիւններուն։

Այնուհետեւ նկատելի պարագայ մըն է վենետիկեան դեղարանի մը մէջ հայատառ խորհր ազդի մը գիւտը. նմանը, մանաւանդ այդքան հին շրջանէ՝ չեմ կարծեր Թէ այլուր գտնուի։

Կրնանք երեւակայել Թէ որքան հրապարուած ըլլալու էր այդ շրջանին վենետաբնակ Հայ գաղութը, որուն առատօրէն վաճառելու համար այդ նորահնար դեղը՝ պատրաստուած է այդ հայերէն ազդը, և Թերեւս մինչեւ Պոլիս և Կիլիկիոյ կողմերն ալ կը ղրկուէր ան, հայերուն, ինչպէս նաեւ յոյներուն։

Յատկին այն է որ, դեղին հրաշագործ յատկութիւններուն քով երկու հետաքրքրական և կարեւոր գիտելիք կը պակսի, այսինքն Թէ ի՞նչ տարրեր են այդ մասնաւոր դեղը (spécialité) կազմողները, և յետոյ Թէ ո՞վ է այդ հին կամ երէց Աղիքոմաքը՝ որուն անունը կը կրէ և կամ որուն կ'ընծայուի այդ դեղը։